

Mikó Lili Dorottya¹

A Méloszi párbeszéd újraértelmezése

Hatalom, morál és tárgyalás a Belgrád–Pristina
párbeszédben

A Reinterpretation of the Melos Dialogue

Power, Morality, and Negotiation in the Belgrade–Pristina
Dialogue

Absztrakt

A tanulmány célja, hogy Thuküdidész Méloszi dialógusán keresztül értelmezze a kortárs, tárgyalásos konfliktuskezelés egyik legösszetettebb esetét: a Belgrád–Pristina párbeszédet. A peloponnészoszi háború történetének ez az ikonikus részlete a politikai realizmus egyik első megfogalmazása, amely az erő, az igazság és a racionalitás viszonyát drámai formában tárja fel. A tanulmány alapfeltevése, hogy a Belgrád–Pristina dialógus nem pusztán diplomáciai folyamat, hanem a „méloszi” logika modern újrajátszása: aszimmetrikus kommunikációs tér, ahol a hatalmi és morális érvek inkompatibilisek. A kutatás Thuküdidész realizmusát a modern diskurzuselemzés és konfliktuskommunikáció elméleteivel kapcsolja össze, hogy feltárja: a tárgyalások során a felek nem közös megértésre, hanem diszkurzív dominanciára törekednek. A tanulmány szerint a Belgrád–Pristina párbeszéd strukturálisan a Méloszi dialógus mintáját követi: a „gyengébb” fél (Koszovó) morális legitimitásra épít, míg az „erősebb” (Szerbia és a nemzetközi közvetítők) a stratégiai racionalitás nyelvét uralja.

Kulcsszavak: Thuküdidész, Méloszi párbeszéd, politikai realizmus, Belgrád–Pristina párbeszéd, diplomáciai retorika

¹ Doktori hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskola, e-mail: miko.lili.dorottya@uni-nke.hu

Abstract

The aim of this study is to interpret one of the most complex cases of contemporary, negotiated conflict management through Thucydides' Melian dialogue: the Belgrade–Pristina dialogue. This iconic detail of the history of the Peloponnesian War is one of the first formulations of political realism, dramatically revealing the relationship between power, justice, and rationality. The basic premise of the study is that the Belgrade–Pristina dialogue is not merely a diplomatic process, but a modern replay of the "Melos" logic: an asymmetrical communication space where power and moral arguments are incompatible.

The research links Thucydides' realism with modern discourse analysis and conflict communication theories (Habermas, Fairclough) to reveal that during negotiations, the parties seek discursive dominance rather than mutual understanding. According to the study, the Belgrade–Pristina dialogue structurally follows the model of the Melos dialogue: the "weaker" party (Kosovo) builds on moral legitimacy, while the "stronger" party (Serbia and international mediators) dominates the language of strategic rationality.

Keywords: Thucydides, Melos Dialogue, political realism, Belgrade–Pristina dialogue, diplomatic rhetoric

Bevezetés

A politikai konfliktusok történeti vizsgálata gyakran abból az előfelvetésből indul ki, hogy az egyes korszakok konfliktusformái alapvetően eltérnek egymástól, és elsősorban az adott történelmi, technológiai vagy intézményi környezet sajátosságai határozzák meg őket. E megközelítés ugyanakkor hajlamos háttérbe szorítani azokat a strukturális és kommunikációs mintázatokat, amelyek a konfliktusok mélyebb logikáját adják és történeti kontextustól függetlenül újra és újra megjelennek. A tanulmány abból a kiindulópontból közelít, hogy bizonyos konfliktusformák nem pusztán ismétlődnek a történelem során, hanem időtlenek, amennyiben alapvetően a felek közötti hatalmi viszonyokhoz és az ezekre épülő nyelvi viselkedésmintákhoz kötődnek.²

A konfliktusok nyelvi dimenziója nem pusztán kísérőjelenség, hanem a politikai cselekvés egyik feltétele. A tárgyalások, ultimátumok, morális hivatkozások és stratégiai racionalitásra épülő érvelések mind olyan diszkurzív gyakorlatok, amelyek nemcsak tükrözik, hanem aktívan alakítják is a konfliktus kimenetelét. A modern diskurzuselemzés és politikai kommunikáció elméletei szerint a nyelvhasználat strukturálja a politikai teret: kijelöli a megszólalás határait, meghatározza, mi tekinthető „racionálisnak”, és marginalizálja azokat az érveket, amelyek nem illeszkednek a domináns diskurzusba.³

E felismerés különösen releváns az aszimmetrikus konfliktusok esetében, ahol a felek közötti hatalmi különbségek már a kommunikáció szintjén is megjelennek.

² ZARTMAN–RUBIN 2000: 1–4.

³ FAIRCLOUGH 1989: 12–15.

Az ilyen helyzetekben a tárgyalás gyakran nem a kölcsönös megértés fórumaként működik, hanem olyan kommunikációs térként, amelyben az erősebb fél nyelvi eszközökkel is rögzíti domináns pozícióját. A gyengébb fél ezzel szemben jellemzően morális, jogi vagy igazságossági érveket mozgósít, amelyek azonban strukturálisan hátrányos helyzetben vannak a stratégiai racionalitás nyelvével szemben.⁴

E konfliktusformák időtlenségét már az ókori történetírás is felismerte. Thuküdidész *A peloponnészoszi háború* című művében nem csupán eseménytörténetet írt, hanem olyan elemző narratívát alkotott, amelyben a hatalom, az érdek és a nyelvhasználat összefonódása válik láthatóvá. A *Méloszi párbeszéd* különösen élesen mutatja meg azt a kommunikációs helyzetet, amelyben a felek eltérő nyelvet beszélnek: az egyik fél a hatalom és a szükségszerűség logikájára, míg a másik az igazságosság és a morális rend nyelvére építi érvelését.

A tanulmány célja annak bemutatása, hogy ez a „méloszi” logika nem zárható az ókori görög világ keretei közé, hanem felismerhető a kortárs diplomácia egyik legösszetettebb konfliktuskezelési folyamatában, a Belgrád–Pristina párbeszédben is. Az elemzés abból a felvetésből indul ki, hogy a párbeszéd nem pusztán politikai és jogi vita, hanem aszimmetrikus kommunikációs tér, amelyben a felek eltérő diszkurzív stratégiái strukturálisan meghatározzák a tárgyalás lehetséges kimeneteleit.

A tanulmány Thuküdidész politikai realizmusát modern tárgyaláselméleti és diskurzuselméleti megközelítésekkel kapcsolja össze, különös figyelmet fordítva az aszimmetrikus tárgyalások sajátosságaira, valamint a morális és stratégiai érvelések inkompatibilitására. A Belgrád–Pristina párbeszéd vizsgálata ezen elméleti keretben lehetőséget ad annak feltárására, hogy miként válnak a konfliktusok nyelvileg megalapozott, időtlen struktúrákká, amelyekben a tárgyalás formája fennmarad, miközben tartalma előzetesen meghatározott.

Az ideológiai háttér és a *Méloszi párbeszéd*

Nemcsak a konfliktusok, de a velük együtt járó háborús ideológiák is egyidősek az emberiséggel, ami a szemben álló felek azon gondolatmenetét jelenti, amely alapján cselekedeteiket végrehajtják, amit hangoztatnak, vagy amivel potenciális cselekedetüket igazolják. Bár a háborúknak és szembenállásoknak vannak olyan materiális okai, mint a gazdasági vagy demográfiai indokok, ezek is háborús ideológiává válnak, amint tudatosan és nyíltan felvállalják őket. A háborús ideológiák fontossága több értelemben is megmutatkozik, mint például: a külpolitikai és háborúviselési irány kijelölése, szövetségesek támogatásának biztosítása, ellenség megfélemlítése. A célkijelölésben, az integrációban vagy a megfélemlítésben abban az esetben is szerepet játszik a háborús ideológia, amennyiben a konfliktus nem érte el a fegyveres összecsapás szintjét.⁵

A háborús ideológiák fogalmának felmerülése szükségessé teszi a propaganda fogalmától való elhatárolást. Bár a két fogalom szorosan összekapcsolódik, nem azonos szinten értelmezhető. A propaganda elsősorban instrumentális kommunikációs

⁴ HABERMAS 1984: 285–287.

⁵ BODA 2023.

gyakorlat, amely konkrét politikai célok érdekében törekszik a befogadói attitűdök befolyásolására. Az ideológia ezzel szemben stabil értelmezési kerete és háttere ugyanannak.⁶

Thuküdidész realizmusa és a *Méloszi párbeszéd*

A görög poliszok kialakulásával új korszak alakult ki a háborúk körében: a harcokat nem királyok vívták, hanem egymással alapvetően egy kultúrkörbe tartozó városállamok. A konfliktusok alapvető mozgatórugója határvita volt vagy valamilyen vallási szabály megszegésével kapcsolatos probléma rendezése. A Kr. e. 5–4. században azonban megjelent a hadviselés és konfliktus két új formája: idegen nép hódítása, illetve a polgárháború. Az utóbbi kategóriába tartozott a peloponnészoszi háború, amelyről Thuküdidész írt azonos című művében. A mű a politikai realizmus korai példájának tekinthető, méghozzá abban a szemléletben, hogy egy polisznak a korábban megszerzett hatalmát használnia kell, mert amennyiben nem így tesz, más polisz fogja ezt megtenni.⁷

Thuküdidész műve több könyvön keresztül mutatja be a peloponnészoszi háborút, amelyek közül az V. könyvben olvasható a Méloszi párbeszéd. A párbeszéd a hódító athéniak és a semleges Mélosz szigetének követői között zajlik, Kr. e. 416-ban. A dialógus során az athéniak lehetőséget adnak a mélosziaknak a tárgyalásra, azonban az elején felszólítják a szigetieket, hogy adják meg magukat és csatlakozzanak a birodalomhoz – hangsúlyozva, hogy ez az egyetlen lehetséges opció. Ennek kapcsán említik azt is, hogy az önként csatlakozás megelőzne egy esetleges fegyveres konfliktust – amely az athéniak szerint egyértelműen kiegyenlítetlen erőviszonyokkal zajlana. A mélosziak ezzel szemben hangsúlyozzák, hogy a hadiszerencse oly sokszor számít, illetőleg hogy egy csatát elveszíthetnek, azonban, ha meg se próbálják, eleve vesztek. A hadiszerencse mellett említik az isteni segítséget is, ami mellettük áll, mert ők tiszta ügyet képviselnek egy jogtalan támadással szemben. Állításuk szerint magabiztosságukat az isteni gondviselésen kívül lakedaimoni szövetségeseik is alátámasztják – akik vagy rokoni kapcsolatok okán, vagy becsületből támogatni fogják őket. Az athéniak a gondolatmenetre válaszul fogalmazzák meg a korábban is említett politikai realizmus egyik alapgondolatát, miszerint amennyiben korábban megszerzett hatalmukat nem használják ki, úgy valaki más fogja. Az érvelések és a tanácskozás végül az athéniak távozásával zárul. Ezenfelül a mélosziak megerősítik álláspontjukat: nem mondanak le függetlenségükről, bízva a jó sorsban.⁸

A párbeszéd több tényezőt is felvázol. Egyfelől megjelenik Thuküdidész nézete a háborúról: fontosnak tartja az isteni segítséget és az igazságosságot. Továbbá megjelenik az ellentét a becsület és az emberi természet között.⁹

Másfelől a két fél kommunikációja erős alá-fölé rendeltségi viszonyt mutat. Az athéniak mint a nagy hódítók jelennek meg, akik platformot és lehetőséget

⁶ HYZEN 2021.

⁷ BODA 2023: 23–24.

⁸ Thuküdidész 1999: 185–189.

⁹ BODA 2023: 23–24.

biztosítanak az elnyomott mélosziaknak, hogy menteni tudják magukat. A kezdeti nyitottság ellenére azonban nyilvánvaló, hogy az athéniak által felkínált egyedüli lehetőség a teljes megadás – kompromisszum nem merül fel. Eltérőek a tárgyalási pozíciók, ebből kifolyólag pedig a retorika is. Az athéniak kommunikációs stílusa határozott, azonban olykor lekezelő. Ezzel szemben a méloszi kommunikáció bizakodó, olykor pedig naiv gondolatokat hordoz. Az athéniak saját retorikájukat az erejükre építik és elnyomó félként lépnek fel. Ezzel szemben a mélosziak a morális tényezőkre helyezik a hangsúlyt.

Modern diskurzus- és tárgyaláselemzési elméletek

A háborús ideológiák mellett a méloszi párbeszédrel összekapcsolhatók a modern diskurzus-elemzés elméletei is. Norman Fairclough angol nyelvész 1989-es *Language and Power* című könyvében vázolja fel az „egyenlőtlen találkozás” (*unequal encounter*) esetét. Egy orvos és orvostanhallgatói között folyt párbeszéd példáján keresztül mutatja be a szemtől szembeni kommunikáció azon esetét, amikor a részt vevő felek nem egyenlők. A párbeszéd kapcsán felvázolja azokat az etnometodológiai eszközöket, amelyekkel az egyik fél igyekszik uralni a beszélgetést, illetve dominanciát kiépíteni ellenfele felett. Fairclough 5 ilyen tényezőt állapít meg:¹⁰

1. A párbeszéd elején a domináns fél bejelenti a beszélgetés témáját, illetve felvázolja, mi a másik fél feladata.
2. Konkrétan irányítja a másik felet, jelezve, hogy mikor szólalhat meg, illetve mikor fejezze be a felszólalást.
3. Konkrétan jelzi az alárendelt félnek, hogyan hajtsa végre tetteit.
4. Értékeli a másik fél által közölt hozzászólásokat.
5. Pellengérre állítja a másik felet kérdések sorozatával, felnagyítva azokat a részeket, ahol hibázott.

A felvázolt öt retorikai taktika közül az első négy megjelenik a *Méloszi párbeszéd*ben, ugyanis az athéniak következetesen alkalmazzák őket. A párbeszéd azzal kezdődik, hogy az athéniak ismertetik a találkozó célját, ami után konkrét iránymutatást adnak a megszólalás rendjéről: „Ne összefüggő beszédben, hanem pontról pontra válaszoljatok, s szakítsatok félbe azonnal, ha olyasmit mondunk, ami számotokra nem látszik kielégítőnek.”¹¹ Emellett felvázolják a mélosziaknak, mit tegyenek, valamint az általuk felsorolt érveket bírálják. A Fairclough által megállapított tényezők figyelembevételével elmondható, hogy a méloszi párbeszédben az athéniak jelennek meg mint domináns fél.

A tárgyaláselemzés klasszikus modelljei alapvetően abból az idealizált feltételezésből indulnak ki, hogy a tárgyaló felek nagyjából egyenrangúak, racionálisak, és közös érdekük fűződik egy kölcsönösen elfogadható megállapodás eléréséhez.¹² Ezzel szemben a Fairclough által felvázolt egyenlőtlen találkozás (*unequal encounter*), illetve a *Méloszi párbeszéd* példája is aszimmetrikus tárgyalást mutat be. Ilyen esetben

¹⁰ FAIRCLOUGH 1989: 43–47.

¹¹ Thuküdidész 1999: 185–189.

¹² FISHER–URY 1981: 11–14.

a felek közötti hatalmi, erőforrásbeli vagy legitimációs különbségek meghatározzák a kommunikáció kereteit.¹³ A tárgyalás nem kompromisszumkeresésről szól, hanem a dominancia érvényesítésének eszköze.

Az aszimmetria egyik következménye, hogy a felek eltérő tárgyalási alternatívákkal rendelkeznek. A tárgyaláselmélet ezt a BATNA (*best alternative to a negotiated agreement*) fogalmával írja le, amely meghatározza, hogy az adott fél milyen kockázatokat vállal a megállapodás elutasításával.¹⁴ Míg az erősebb fél számára a tárgyalás gyakran csupán egy lehetőség a több közül, addig a gyengébb fél számára sokszor az egyetlen esély a teljes vereség elkerülésére. Ez a különbség alapvetően torzítja a tárgyalási folyamatot és megkérdőjelezi annak önkéntes jellegét.

Az aszimmetrikus tárgyalások egyik paradoxona, hogy minél nagyobb a felek közötti hatalmi különbség, annál inkább kiüresedik a tárgyalás fogalma. Az alárendelt fél morális, jogi vagy igazságossági érvei nem azért hatástalanok, mert irracionálisak lennének, hanem mert nem illeszkednek abba a diszkurzív keretbe, amelyet az erősebb fél meghatároz.¹⁵ A tárgyalás így nem közös problémamegoldássá, hanem diszkurzív küzdelemmé válik, ahol a cél nem a megértés, hanem az alávetés elfogadtatása.¹⁶

E logika mentén a *Méloszi párbeszéd* nem kivételes történelmi epizód, hanem egy általánosítható modell: olyan aszimmetrikus kommunikációs helyzet, amelyben a hatalom nyelve kizárja a morál nyelvét. A politikai realizmus klasszikus tézise szerint az igazságosság csak az egyenlők között értelmezhető, míg az egyenlőtlen viszonyokban az erő szabja meg a racionális cselekvés határait.¹⁷ Ez a modell nemcsak az ókori konfliktusokra alkalmazható, hanem felismerhető számos kortárs diplomáciai folyamatban is.

A méloszi logika mint analitikus modell a kortárs diplomáciában

Ahogy az előző fejezetben rögzítettük: a *Méloszi párbeszéd* modellje nem pusztán történelmi epizódként, hanem általánosítható analitikus keretként is értelmezhető. Az aszimmetrikus tárgyalásokra jellemző strukturális sajátosságok (felek közötti hatalmi egyenlőtlenség, az eltérő diszkurzív pozíciók, tárgyalás ultimátum jellegű természete) napjaink nemzetközi folyamataiban is megtalálható.

A Szerbia és Koszovó között 2011 óta zajló Belgrád–Pristina párbeszéd ilyen értelemben nem csupán regionális konfliktuskezelési kísérlet, hanem egy olyan aszimmetrikus tárgyalási tér, amely strukturálisan a *Méloszi párbeszéd* logikáját követi. A felek közötti erőviszonyok, valamint a nemzetközi közvetítők szerepe olyan kommunikációs környezetet hoz létre, ahol a tárgyalás formálisan fennmarad, miközben tartalmilag szűk mozgástérrel rendelkezik.

A párbeszédben részt vevő felek eltérő diszkurzív stratégiákat alkalmaznak. Koszovó esetében a kommunikáció középpontjában a morális legitimitás, a szuverenitás

¹³ ZARTMAN–RUBIN 2000: 3–7.

¹⁴ FISHER–URY 1981: 99–104.

¹⁵ FAIRCLOUGH 1989: 43–46.

¹⁶ HABERMAS 1984: 285–287.

¹⁷ MORGENTHAU 1948: 9–12.

és a nemzetközi jogra való hivatkozás áll. Ezzel szemben Szerbia (részben a nemzetközi közvetítők nyelvezetéhez igazodva) a stabilitás, a realitás és a kompromisszum szükségességének diskurzusát hangsúlyozza – miközben a domináns szerepet őrli magára. E különbség nem pusztán retorikai eltérés, hanem az aszimmetrikus tárgyalási helyzetből fakadó strukturális adottság.

A *Mėloszi párbeszėd*hez hasonlóan a Belgrád–Pristina folyamatban is megfigyelhető, hogy a gyengébb fél morális érvei nem azért bizonyulnak hatástalannak, mert normatív értelemben érvénytelenek lennének, hanem mert nem illeszkednek abba a stratégiai racionalitás által meghatározott diszkurzív keretbe, amely a tárgyalások alapját képezi. A tárgyalás így nem közös megértésre irányuló kommunikációs aktussá, hanem diszkurzív dominanciaharccá válik.

Morális legitimáció és stratégiai racionalitás a Belgrád–Pristina párbeszėdben

A politikai realizmus alapfeltevése szerint az igazságosságnak és a morálnak csak egyenlő felek között van érdemi jelentősége, míg aszimmetrikus viszonyokban az erő szabja meg a racionális cselekvés kereteit.¹⁸ Ez alapvetően felfedezhető a Belgrád–Pristina párbeszėdben is.

A délszláv háborút követően létrejövő független államok helyzete napjainkra rendezettnek mondható. Kivételt képez a függetlenségét 2008-ban kikiáltó Koszovó, amelynek nemzetközi elismertsége a mai napig vita tárgyát képezi a nemzetközi közösségben. Az elismertség mellett a másik meghatározó probléma a Szerbiával való viszonya. A két ország közötti konfliktus nemcsak Koszovó számára előnytelen, hanem Szerbia számára is, amely 2009-ben beadta tagjelölti kérelmét az Európai Unióhoz, majd 2012-ben tagjelölt státuszt szerzett.¹⁹ A Belgrád–Pristina párbeszėd egy 2011 óta folyó, az Európai Unió által vezetett tárgyalássorozat, fő célja a két ország közötti viszony normalizálása, illetve európai integrációjuk elősegítése. A párbeszėd az eredetei célját tekintve nem mondható teljes mértékben sikeresnek, azonban a sikertelenség miattje több szempontból is elemezhető.

A tanulmány alapvetése, hogy a Belgrád–Pristina párbeszėd a mėloszi logika kortárs megjelenítési formájaként értelmezhető. A felek közötti legitimációs és hatalmi különbségek, illetve a nemzetközi közvetítők strukturáló szerepe olyan aszimmetrikus tárgyalási teret hoznak létre, amelyben a kompromisszum lehetősége eleve korlátozott. A konfliktuskezelés formailag tárgyalásos keretek között zajlik, azonban erősen determinált, ami az ultimátum jellegű tárgyalások logikáját mutatja.²⁰

A *Mėloszi párbeszėddel* mutatott strukturális hasonlóság különösen abban ragadható meg, hogy a gyengébb fél morális érvei nem válnak a tárgyalás érdemi részévé. Ezek az érvek nem normatív értelemben érvénytelenek, hanem azért hatástalanok, mert nem illeszkednek abba a diszkurzív keretbe, amelyet az erősebb fél és a közvetítők

¹⁸ MORGENTHAU 1948: 9–12.

¹⁹ European Commission [é. n.].

²⁰ ZARTMAN 2001.

határoznak meg.²¹ A tárgyalás így nem a közös megértésre irányuló kommunikáció terepévé válik, hanem olyan diszkurzív folyamattá, amely a fennálló hatalmi viszonyokat újratermeli és legitimálja.

E megközelítés összhangban áll a modern diskurzuselemzés azon tézisével, amely szerint az intézményesített tárgyalások során a megszólalási rend, a tematizáció és az értelmezési keretek meghatározása önmagában hatalmi aktus.²² A Belgrád–Pristina párbeszédben ez a hatalom elsősorban a tárgyalási napirend kijelölésében, a „reális” és „irreális” követelések megkülönböztetésében, valamint a kompromisszum fogalmának újradefiniálásában érhető tetten.

A Belgrád–Pristina párbeszéd strukturális sajátosságainak megértéséhez elengedhetetlen a felek tárgyalási pozícióinak elemzése. A tárgyalási pozíció ebben az értelemben nem csupán formális álláspontot jelent, hanem a felek rendelkezésére álló politikai, jogi és diszkurzív erőforrások összességét, amelyek meghatározzák a mozgásterüket a tárgyalási folyamat során. Az aszimmetrikus tárgyalások elmélete szerint e pozíciók már a tárgyalás megkezdése előtt rögzítettek és alapvetően behatárolják a lehetséges kimeneteket.²³

Szerbia tárgyalási pozícióját a *status quo* fenntartására irányuló stratégiai racionalitás jellemzi. Bár formálisan részt vesz a párbeszédben, álláspontja következetesen elutasítja Koszovó teljes körű nemzetközi elismerését, miközben törekszik arra, hogy megőrizze mozgásterét a nemzetközi politikai térben. Szerbia számára a tárgyalás egyik legfontosabb tétje nem a végleges megállapodás, hanem a folyamat fenntartása, amely lehetővé teszi a nyitott státuszkérdés stratégiai kihasználását.²⁴ Ez a pozíció összhangban áll a realista külpolitikai megközelítéssel, amely a tárgyalást eszközként kezeli a hatalmi viszonyok megőrzésére.

Koszovó tárgyalási pozíciója ezzel szemben strukturálisan gyengébb. Bár számos állam elismerte függetlenségét, nemzetközi jogi státusza továbbra is vitatott, ami jelentősen korlátozza tárgyalási mozgásterét. Ennek következtében Koszovó számára a párbeszéd nem pusztán diplomáciai lehetőség, hanem létfontosságú legitimációs fórum. A gyengébb fél tipikus stratégiáját követve Koszovó kommunikációjában hangsúlyosan jelenik meg a jogi és morális érvelés, amelynek célja a strukturális aszimmetria ellensúlyozása.²⁵

A nemzetközi közvetítők (elsősorban az Európai Unió) sajátos, kettős pozíciót foglalnak el a tárgyalási térben. Formálisan semleges közvetítőként lépnek fel, ugyanakkor normatív és intézményi eszközeiken keresztül jelentős befolyással rendelkeznek a tárgyalási napirend, valamint az elfogadható megoldások körének meghatározásában. Az EU által képviselt „technikai” és „stabilitás-központú” diskurzus gyakran a stratégiai racionalitás nyelvét erősíti, ami strukturálisan közelebb áll Szerbia tárgyalási logikájához, mint Koszovó morális legitimációra épülő érveléséhez.²⁶

²¹ FAIRCLOUGH 1989: 45–48.

²² HABERMAS 1984: 286–289.

²³ ZARTMAN–RUBIN 2000: 3–7.

²⁴ BIEBER 2011: 143–146.

²⁵ HAMPSON 1996: 17–20.

²⁶ DIEZ–STETTER–ALBERT 2008: 63–67.

E három pozíció kölcsönhatása olyan aszimmetrikus teret hoz létre, amelyben a felek eltérő célokkal és eltérő kockázattalálási hajlandósággal vesznek részt. Míg Szerbia számára a tárgyalás elhúzódása is elfogadható kimenetel, addig Koszovó számára a folyamat sikertelensége a nemzetközi elszigetelődés veszélyét hordozza. Ez az eltérő BATNA-helyzet alapvetően torzítja a tárgyalási dinamikát és előrevetíti a kompromisszum strukturális korlátait.²⁷

A *Méloszi párbeszéd* mutatott párhuzam ebben a kontextusban nem a konkrét követelések szintjén, hanem a tárgyalási pozíciók struktúrájában ragadható meg. Ahogyan az athéniak és a mélosziak közötti párbeszédben az erőviszonyok előre meghatározták a lehetséges kimeneteleket, úgy a Belgrád–Pristina párbeszédben is a felek eltérő tárgyalási pozíciói szabják meg a diszkurzív és politikai mozgástér határait.

Konklúzió

A *Méloszi párbeszéd* nem pusztán az ókori görög történelem egyik ikonikus epizódja, hanem olyan analitikus modell, amely alkalmas a kortárs aszimmetrikus konfliktusok nyelvi és strukturális sajátosságainak értelmezésére. Az elemzés alapján elmondható, hogy bizonyos konfliktusformák valóban időtlenek, amennyiben nem elsősorban az adott történelmi kontextushoz, hanem a felek közötti hatalmi viszonyokhoz és az ezekre épülő diszkurzív stratégiákhoz kötődnek.

A *Méloszi párbeszéd* és a Belgrád–Pristina párbeszéd összevetése rávilágít arra, hogy az aszimmetrikus tárgyalások során a nyelv nem semleges közvetítőeszköz, hanem a hatalomgyakorlás egyik legfontosabb terepe. Mindkét esetben megfigyelhető, hogy az erősebb fél a stratégiai racionalitás és szükségszerűség nyelvén beszél, miközben a gyengébb fél morális, jogi és igazságossági érvekre támaszkodik. Az ilyen típusú tárgyalások gyakran csak formailag őrzik meg a dialógus jellegét. Tartalmilag azonban ultimátumlogika mentén működnek, ahol a tárgyalás célja nem a közös megértés vagy a kölcsönös engedmények kialakítása, hanem a fennálló hatalmi struktúrák diszkurzív újratemelés és legitimálása. A Belgrád–Pristina párbeszéd ebben az értelemben nem kivétel, hanem a méloszi logika modern megnyilvánulása: egy olyan kommunikációs tér, ahol a kompromisszum lehetősége strukturálisan korlátozott.

A modern diskurzuselemzés és tárgyaláselméleti megközelítések bevonása tovább erősíti azt a megállapítást, miszerint az egyenlőtlen találkozásokban a megszólalási rend, a tematizáció és az értelmezési keretek kijelölése önmagában hatalmi aktus. A Belgrád–Pristina párbeszéd esetében ez különösen a nemzetközi közvetítők szerepében érhető tetten, akik bár formálisan semlegesek, diszkurzív és intézményi eszközeiken keresztül hozzájárulnak a stratégiai racionalitás nyelvének dominanciájához.

A *Méloszi párbeszéd* újraértelmezése nem anakronisztikus, hanem éppen ellenkezőleg: rávilágít arra, hogy a konfliktuskezelés nyelvi mintázatai stabilak az időben. A politikai konfliktusok nem csupán érdekek és erőforrások mentén zajlanak, hanem olyan diszkurzív struktúrákban, amelyek előre meghatározzák a „racionális” cselekvés és a legitim érvelés határait. E felismerés nemcsak a Belgrád–Pristina párbeszéd

²⁷ FISHER–URY 1981: 99–104.

megértéséhez járul hozzá, hanem tágabb értelemben is segít felismerni, miként válik a tárgyalás a hatalom nyelvi újratermelésének egyik legfontosabb eszközévé a nemzetközi politikában.

Felhasznált irodalom

- BIEBER, Florian (2011): *Debating National Identity: The Case of Kosovo*. Boulder: Rowman & Littlefield.
- BODA Mihály (2023.): *A háborús ideológiák története*. Budapest: Ludovika. Online: https://doi.org/10.36250/01102_00
- DIEZ, Thomas – STETTER, Stephan – ALBERT, Mathias (2008): *The European Union and Border Conflicts. The Transformative Power of Integration. International Organization*, 60(3), 563–593. Online: <https://doi.org/10.1017/S0020818306060218>
- European Commission [é. n.]: *Serbia*. Online: https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/serbia_en
- FAIRCLOUGH, Norman (1989): *Language and Power*. New York: Longman Inc. Online: www.researchgate.net/profile/Norman-Fairclough/publication/49551220_Language_and_Power/links/54db76260cf233119bc62bc2/Language-and-Power.pdf
- FISHER, Roger – URY, William (1981): *Getting to Yes. Negotiating Agreement without Giving In*. New York: Penguin Books.
- HABERMAS, Jürgen (1984): *The Theory of Communicative Action*. Boston: Beacon Press. Online: <https://teddykw2.wordpress.com/wp-content/uploads/2012/07/jurgen-habermas-theory-of-communicative-action-volume-1.pdf>
- HAMPSON, Fen Osler (1996): *Nurturing Peace. Why Peace Succeed or Fail*. Washington D.C.: USIP Press. Online: <https://archive.org/details/nurturingpeacewh0000hamp>
- HYZEN, Aaron (2021): Revisiting the Theoretical Foundations of Propaganda. *International Journal of Communication*, 15(1), 3479–3496. Online: <https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/15769/3513>
- MORGENTHAU, Hans J. (1948): *Politics Among Nations*. New York: Knopf. Online: <https://archive.org/download/in.ernet.dli.2015.74487/2015.74487.Politics-Among-Nations-The-Struggle-For-Power-And-Peace.pdf>
- Thuküdidész (1999): *A peloponnészoszi háború*. Budapest: Osiris.
- ZARTMAN, I. William (2001): The Timing of Peace Initiatives: Hurting Stalemates and Ripe Moments. *The Global Review of Ethnopolitics*, 1(1), 8–18. Online: <https://doi.org/10.1080/14718800108405087>
- ZARTMAN, I. William – RUBIN, Jeffrey Z. szerk. (2000): *Power and Negotiation*. Ann Arbor: University of Michigan Press. Online: <https://doi.org/10.3998/mpub.16897>